

УДК 821.161.2(477.51)"1900/2000"

О. В. Забарний

**Літературна студія Ніжинського державного університету
кінця 90-х – початку 2000-х рр.
(тематичні пошуки та авторські візії)**

У статті представлена діяльність літературної студії Ніжинського державного університету періоду кінця 90-х – початку 2000-х рр., а також здійснено короткий огляд проблемно-тематичних шукань молодих авторів.

Ключові слова: літературний процес, дискурс, літстудія, модернізм, постмодернізм.

В статье рассказывается о деятельности литературной студии Нежинского государственного университета в период 90-х – начала 2000-х гг., а также совершено краткое обозрение проблемно-тематических поисков молодых авторов.

Ключевые слова: литературный процесс, дискурс, литстудия, модернизм, постмодернизм.

The author reveals the activity of Nizhyn Gogol State University literary studios (90-th of XX – beginning of 2000) and reviews the young authors' problem-thematic search.

Key words: literary process, discourse, literary studio, modernism, postmodernism.

Останнім часом до літературного обігу ввійшло поняття "українська література після 1991 року", яким стали позначати пострадянську літературну епоху, що співпала з входженням в історію нового покоління українських письменників. Нове літературне покоління формувалося в умовах національної депресії, в основу якої лягли розчарування національною ідеєю, суспільством, "оновленою" людиною. Це був час, коли відбувалася "ломка в свідомості совка", коли багато людей повірило, що із здобуттям незалежності Україна стане земним раєм, а життя в ній буде суцільним задоволенням. Але не так сталося, як гадалося: вільна Україна перетворилася на пародію, на соціальний фарс, на чолі якого стояли "вчорашні ідеологи соціалізму", які безцеремонно і безжалісно розпродували не лише матеріальне надбання народу, але й його духовні цінності.

Письменник і літературознавець Володимир Даниленко в статті "Покоління національної депресії" зазначає: "Найбільша проблема тогочасного українського суспільства – це неспроможність бачити реальність такою, якою вона є. Дев'яностики воліють цієї реальності не бачити. Чиста філологія – ось втечище покоління національної депресії, для якого Гайдеггер став орієнтиром не лише в естетиці, а й у стилі життя. Жодне покоління в українській літературі не заходило так далеко від суворой дійсності. Чистими філологами були неокласики та герметики, але ніколи ще філологія не захоплювала так усього покоління, як це сталося з дев'яностиками" [1, с. 250].

У цей період у стінах Гоголівського університету навчається цілий гурт майбутніх письменників, які увійдуть у літературу XXI ст. своїми цікавими, самобутніми творами, збагативши її оригінальністю письменницького світосприйняття. Мова перш за все піде про поезію та прозу Анатолія Дністрового, поетичні твори Сергія Коноваленка, Олени Степаненко, Марії Столяр, Олесі Білоцвіт, Анни Малігон, Тетяни Винник, Ярослава Гадзинського, Олени Марченко, Ольги Матвеевої, Ольги Роляк, Тетяни-Марії Литвинюк, які згодом поповнили лави членів Національної спілки письменників України та Асоціації українських письменників. Цікавими літературними доробками озивалися зі сторінок часописів та колективних збірників Василь Голован, Софія Киричок, Ярослава Хомич, Вікторія Гаврик, Юрій Кудряшов, Олег Єршов та ще низка студійців.

Керували літературною студією вишу у цей період: поет і літературознавець, член Національної спілки письменників України Олександр Астаф'єв, нині доктор філологічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а у 1997 р. на цій посаді його змінив старший викладач кафедри української літератури, поет Олександр Гадзинський. Ці два талановиті літератори і педагоги мали великий вплив на формування світоглядних позицій літстудійців, на формування їх естетичних смаків. І якщо Олександр Григорович за своїми уподобаннями більше тяжів до європейської поезії з усім розмаїттям її форм і стилів, то Олександр Євгенович надавав перевагу постмодерністичним шуканням своїх вихованців, не відкидаючи при цьому і традиційної української лірики.

Творчий діалог поколінь і настійне приборкування чистого аркуша паперу сприяли перемозі ніжинських літстудійців на пре-

стижних міжнародних та всеукраїнських літературних конкурсах. У 1997 році А. Дністровий переміг у Міжнародному конкурсі творчої молоді "Гранослов". Нині кандидат філософських наук Анатолій Дністровий знаний в Україні письменник і літературний критик, автор більш як десяти книг поезії та прози. У 1998 р. Сергій Коноваленко здобув першу премію на Всеукраїнському поетичному конкурсі імені Б. І. Антонича (м. Львів), цього ж року вийшла в світ перша поетична збірка літстудійця. У 1999 р. Сергій стає переможцем Міжнародного конкурсу "Гранослов" у номінації "Поезія", а у 2000 р. його приймають до лав Національної спілки письменників України. У 1999 р. Всеукраїнський конкурс молодих поетів, що проводився видавництвом "Смолоскип", виграла яскраво талановита Олена Степаненко, яка у 2000 р. перемогла ще й на Міжнародному конкурсі "Гранослов". У 2001 р. дипломантом конкурсу "Гранослов" стала Олеся Ткаченко, яка увійшла в літературу як Олеся Білоцвіт. У 2004 році їй було прийнято до лав Національної спілки письменників України. Земні дороги привели талановиту вихованку літстудії до далекої Австралії, проте вона не пориває з Україною і продовжує творити самобутню українську лірику, озиваючись періодично новими поетичними книгами. У 2002 р. призером конкурсу "Гранослов" став прозаїк Юрій Кудряшов, студент філологічного факультету Ніжинського держуніверситету. А цього ж 2002 р. на конкурсі "Гранослов" у номінації "Поезія" перемогу здобула Анна Малігон, яка у 2001 р. вже перемагала на Всеукраїнському конкурсі "Молоде вино". Згодом Анна стане переможцем Всеукраїнського конкурсу видавництва "Смолоскип", видасть першу збірку поезій "Дзвінок у двері". У 2004 р. їй приймуть до лав Національної спілки письменників України. Нині – це одна із найбільш відомих молодих поетес України. У 2002 р. Ярослав Гадзинський стає лауреатом "Смолоскипа", згодом видає першу збірку поезій. У 2005 р. дипломантом конкурсу "Гранослов" стає прозаїк Олег Єршов. А згодом були перемоги на поетичних конкурсах Тетяни Винник, Ольги Роляк, Тетяни-Марії Литвинюк...

Член журі конкурсу, літературознавець Роксана Харчук, під час зустрічі зі мною у столиці, пожартувала: "Ви що їх там у інкубаторі вирощуєте? За Ніжином і столиця в чергу стати не встигає за лауреатськими званнями". Жарт-жартом, але в цих словах є й доля істини. Ніжинська літературна студія, яка скоро офіційно відсвяткує свій сторічний ювілей, свято зберігає свої літературні традиції.

Ректор університету, професор Василь Яковець у передмові до колективної збірки літстудійців того часу "Графіті Графського парку" написав: "Здавна в нашому університеті дуже потужною залишається саме літературно-творча традиція, започаткована ще великим Гоголем. Потрапивши в таку філологічну ауру, сучасний студент обов'язково пройметься нею. Вона допомагає йому висвітити, розвинути, окультурити свій таланти. А таланти потребують уваги, щоб ніколи не зміліла велика ріка духовності" [2, с. 3].

Підтримуючи творче обдарування молоді, членів літературної студії Ніжинського вишу, ректорат закладу фінансує вихід двох антологій: поетичної "Заспів" (2000) та прозової "Суцвіття" (2001). Колективні збірки ніжинських літстудійців "Графіті Графського парку" (2003), "З усіх трьохсот аудиторій" (2004), "Обрані блискавицею" (2005) виходять у світ за сприяння Чернігівської державної обласної адміністрації. Твори ніжинських літстудійців входять до всеукраїнських антологій "Молоде вино", "Тексти", "Кава для янголів", "Дві тони", "Гранослов запалює зірки" тощо. Свої поетичні добірки на сторінках "Літературної України" друкують Анатолій Дністровий, Андрій Іванов, Анна Малігон, Софія Киричок, Тетяна Винник.

Аналізуючи творчий доробок своїх літстудійців, керівник студії Олександр Гадзинський пише: "Тут репрезентована літстудійна проза початку ХХІ століття. Автори – люди різних поколінь, студенти і викладачі. Різний у них життєвий досвід і рівень майстерності, різні літературно-естетичні уподобання. А об'єднує їх не лише географічна належність до славного Ніжина, але й прагнення зрозуміти себе і духовно-екзистенційну ситуацію нашої епохи: пострадянської, постколоніальної, постмодерної, а в сумі – апокаліптичної. Яка епоха – така і література. Саме тому в більшості представлених творів настільки сильним є негативне начало, якому важко протистояти. Переважають мотиви самотності, втрати, страху, болю, смерті... Час дегероїзації, цинізму, спустошеності визначає й індивідуальний кут мистецького погляду на українську дійсність" [3, с. 4].

Говорячи про тематичні шукання літстудійців того часу, спираючись на тексти, ми умовно виділимо три напрями: сповідальну поезію, філологічну та іронічну. В основі сповідальної поезії лежить особисто пережитий досвід автора. Її можна поділити на традиційну та постмодерністську. Попри всю претензійність на новаторство традиційна поезія була досить поширена серед літстудійців 2000-х. Серед найбільш яскравих представників: Наталка Арендар, Яна

Бояринова, Володимир Гільчук, Анна Гаврилей, Людмила Дробілко, Марина Макаренко, і цей перелік можна продовжувати.

Володимир Даниленко у своєму дослідженні про літературу 90-х пише: "Образи і версифікації давніших і новіших класиків органічно перейшли в поетику дев'яностиків, підтверджуючи істину, приписану Шпенглеру, що іонаціональні впливи в культурі мають менше значення, ніж національні, особливо в літературі, де художня еволюція залежить від мовного досвіду, виробленого літературною традицією" [1,251]. Показовою в цьому сенсі є поезія Людмили Дробілко, пов'язана з традицією шістдесятників:

Ти плачеш, ноче?

Тільки сліз нема...

Бліде від здивувань обличчя клена.

Давно не видно місяця. Дарма.

Без декорацій спорожніла сцена.

... Нема надії?

Ти її знайди.

І підними затоптану думками...

Нестерпно важко досягти мети,

Якщо вона розвіялась шляхами [4, с. 49].

Постмодерністська течія сповідальної поезії найхарактерніше представлена в текстах Олени Степаненко, Анни Малігон, Тетяни Винник, Ярослава Гадзинського, Ольги Матвеєвої. Наведу кілька цитат на підтвердження думки:

Ця свобода кольору сепії,

У зіницях розрите трипілля...

Біжить безупинно степом

Всесильне безсилля.

... І десь розгубилася братія:

Країна, мов дівка засватана.

Малюю серця помадою...

До біса така демократія,

Коли ми у себе вкрадені.

Тетяна Винник [5, с. 30].

Я хвора. Зі мною ночеє зима.

Або не ночеє. (Або не зі мною.)

Це надто банально – хворіти зимою.

І я одягаюсь. Одненька. Сама.

*І йду готувати життєві шматки,
Докупи складати усе, що розбіглось.
А це – моя світлість, і зовсім не блідість,
А то – потепління, а в ньому – шпаки.*

Анна Малігон [5, с. 168].

Іронія, відсутність віри в об'єктивну істину, відсутність структури, утилізація старих культурних текстів, девальвація ідеалу, ексцентрична всеїдність – ознаки постмодернізму з його банальною самокритичністю і демократизмом.

*Мій травень схожий на цеглу...
Твій профіль – уламок від неї.
Спадають на білу церкву
Із неба крапельки клею.*

*Зелене – хвора уява,
Ну хто заспокоїть нерви?
Волосся дахів кучеряве,
в якому заплутався червень...*

Ольга Матвєєва [4, с. 75].

Іронічний напрям у поезії літстудійців Ніжинського вишу в означений період яскраво представлений у віршах Анатолія Дністрового, Олександра Білоусова, Софії Киричок, Ярослава Гадзинського, Олександра Драгуна. Поети іронізують над світом, в якому живуть, над обставинами, в які потрапляють, а найбільше над млявим, депресивним поколінням, яке не прагне змін.

*– Давай випустимо птахів з
кліток – на волю!
– Давай, але вони повернуться,
бо звикли їсти з наших рук...*

Софія Киричок [4, 56].

Аналізуючи творчі шукання ніжинських літстудійців у прозі, зазначу, що, окрім Анатолія Дністрового та Олексія Тимошенка, повною мірою на цій царині ніхто не зреалізувався. Безперечно, були поодинокі цікаві творчі знахідки у Ярослава Гадзинського, Олега Єршова, Юрія Кудряшова, Анни Малігон, Андрія Садова, Ірини Лилки, але, на жаль, вони не отримали системного продовження, бодай хоча б до першої книжки.

Про романи Анатолія Дністрового писати не буду, вони знайшли свого читача, про них достатньо вже написано в сучасній

літературній критиці. Зазначу лише, що в своїх прозових творах Анатолій доволі реалістично змальовує світ, який стає лаштунками для внутрішнього "Я" головного героя, на тлі яких відбувається драма людської душі.

Умовно окреслюючи ті дискурси, в межах яких писалася проза літстудійців, зазначу, що представники реалістичного дискурсу виявляли значний інтерес до світу "поза автором" – незатишного, жорстокого і все-таки вабливого. Звідси й домінуюча проблематика: побут, що вбиває поривання душі, зради і злочинства, людська байдужість... У цьому світі плінних орієнтирів герої намагаються знайти хоч якісь опори чи бодай не втратити себе. Кожен із авторів сам пропонує шляхи для виходу з окреслених життєвих ситуацій. Це – і чисте кохання як виклик брудному світові (Гернадій Дудченко); і тяжка спокута й відродження Бога у свідомості колишньої атеїстки (Віктор Татарин); і заглиблення в історичне минуле рідної України (Юрій Кудряшов); і боротьба з ницістю у повсякденному житті (Олексій Тимошенко), і пошуки справедливості через карколомні зигзаги кримінального сюжету (Оксана Куліш).

Окремо варто виділити оповідання інтимного характеру. Любов і краса виступають тут духовними опорами, що надають сенсу людському існуванню. Про це пишуть у своїх творах Тетяна Коночук, Вікторія Гаврик, Ірина Лилка, Людмила Маслово.

Оповідання інтимного характеру стали перехідним містком до творів іншого дискурсу – модерністського. Панорама іншого світу, в центрі якого авторське "Я", яке роздвоюється у пошуках і виборі власного місця у цьому безкінечному Всесвіті людської Душі. Художник-наркоман із психологічно-інтелектуальної новели Тетяни Винник розчахнутий між полюсами буття і небуття. Романтична героїня твору Софії Киричок прагне, *"... щоб скам'яніла птаха вірила у те, що політ існує!"* А героїня оповідання Анни Малігон знаходить можливість для зростання душі. Це – здатність до мистецтва. Але воно приносить не лише щастя, але й муку.

Постмодернізм "по-ніжинськи" найяскравіше виявив себе у текстах Андрія Садова. Розповідь, стилізована під мову ділових паперів, виробничих інструкцій, переростає у псевдонауковий текст або у химерно-фольклоризоване дійство. Персонажі не заклопотані пошуками високих ідей, а лише дотримуються правил гри. Читача ж захоплюють дотепні інтертекстуальні алюзії. Торжество абсурду "страшно веселого" знаходимо у новелах В'ячеслава Циби та Олега

Сірого. Дуже своєрідним стилем відзначалися оповідання Ігоря Кондратьєва – фантазмагоричний потік свідомості мислячої істоти, яка відчуває себе людиною. Саме цей герой чи не найкраще долає свій абсурд паралельних світів, садячи в землю апельсинове зернятко...

Так з'являється віра у народження нового саду, який необхідно доглядати – це і стало тією спасенною думкою, що вивела нас із хащів страху і безнадії. Поза сумнівом, покоління літстудійців дев'яностих – початку двохтисячних років відіграло важливу роль у продовженні духовних традицій Гоголівського вишу, адже це перше покоління літераторів, що сформувалося в постколоніальних умовах і набуло через естетичні шукання нових моральних орієнтирів, які дали змогу зреалізуватися у подальшому громадянському становленні.

Література

1. Даниленко Володимир. Покоління національної депресії / Володимир Даниленко // Іменник. Антологія дев'яностих / упоряд. : А. Кокотюха, М. Розумний. – К. : Смолоскип, 1997. – С. 248–262.

2. Яковець Василь. Передмова / Василь Яковець // Графіті Графського парку. Збірка поезій / упоряд. : О. Забарний, О. Гадзинський. – Чернігів : Чернігівські обереги, 2003. – С. 3.

3. Гадзинський Олександр. Відчиняймо двері / Олександр Гадзинський // З усіх трьохсот аудиторій : збірка оповідань / упоряд. О. Забарний, О. Гадзинський. – Чернігів : Видавництво "Чернігівські обереги", 2004. – С. 3–6.

4. Графіті Графського парку. Збірка поезій / упоряд.: О. Забарний, О. Гадзинський. – Чернігів : Видавництво "Чернігівські обереги", 2003. – 88 с.

5. Дві тонни : антологія поезії двотисячників / упоряд. : Б.-О. Горобчик. – К. : Вид-во Романеска "Маузер", 2007. – 304 с.